

Rajmund Mydel

GAIJIN: CUDZOZIEMCY W JAPONII

Japonia to kraj, który przez wieki chronił swe terytorium przed napływem cudzoziemców. W różnego typu historycznych kontaktach ze światem zewnętrznym ograniczano ich obecność do niezbędnego minimum, ściśle kontrolując zarazem ich wszelkie poczynania. W sytuacjach szczególnych, kiedy w opinii przywódców, obecność cudzoziemców zagrażała rodzimym wartościom, w tym strukturze społecznej a nawet funkcjonowaniu państwa, kraj ten izolował się od świata zewnętrznego, czemu sprzyjało wyspiarskie oraz peryferyjne położenie geograficzne. Wprowadzane odpowiednie ustawy i zarządzenia zmuszały cudzoziemców do opuszczenia tego kraju, zakazując im jednocześnie wstępu pod karą śmierci. Klasycznym przykładem tego rodzaju polityki w stosunku do cudzoziemców było wydanie w 1639 r. przez szogunat Tokugawa edyktu izolującego Japonię od świata zewnętrznego, obowiązującego aż do 1854 roku. Podyktowane było to głównie koniecznością przeciwstawienia się chrystianizacji Japonii, zapoczątkowanej w 1549 r. przez jezuickich misjonarzy z Portugalii. W tym przypadku chrześcijaństwo uznano za największe zagrożenie dla trwałości czy wręcz istnienia państwa, którego zwierzchnik *mikado* – cesarz, był zgodnie z tradycją żyjącym bóstwem.

Podsumowując zespół historyczno-kulturowych czynników można stwierdzić, że na tle zasygnalizowanych aspektów stosunku Japończyków do cudzoziemców, zrodził się termin *gaijin*. Wyrażał on pierwotnie z gruntu bardzo nieprzychylny stosunek Japończyków do cudzoziemców, oznaczając w najdawniejszych czasach osobę niebezpieczną czy wręcz nieprzyjaciela. Zdarzało się w przeszłości, że wszystkie osoby, które nie urodziły się na stworzonych i uświęconych przez

bóstwa Wyspach Japońskich, nazywano wręcz barbarzyńcami. Tak na przykład pierwszych Europejczyków – Portugalczyków, którzy dotarli do Japonii w 1543 r. nazwano *nanbanjin* czyli „południowymi barbarzyńcami”. W powyższym duchu dla określenia cudzoziemców przebywających w Japonii używany jest termin *gaijin*. Oznacza on w pierwszym rzędzie osobę obcą, z zewnątrz, tudzież nie-Japończyka oraz cudzoziemca. Użycie w mowie potocznej w stosunku do cudzoziemca słowa *gaijin* ciągle jeszcze przesycone jest wyczuwalną nutą obcości i niechęci, a w sytuacjach trudnych – konfliktowych, wzgardą czy wręcz pogardą.

Główne czynniki procesu wzrostu liczby cudzoziemców

Militarna przeszłość Japonii pierwszej połowy XX w., liczna emigracja zarobkowa obywateli Nipponu w owym czasie, dynamiczny rozwój gospodarczy kraju od zakończenia II wojny światowej do przełomu XX/XXI w. oraz wysoko zaawansowany i dynamicznie rozwijany współcześnie proces starzenia się japońskiego społeczeństwa, to główne determinanty kształtowania wielorakich problemów ludności cudzoziemskiej w Kraju Kwitnącej Wiśni. Wpłynęły one bezpośrednio zarówno na liczbę oraz strukturę geograficzną obcokrajowców, jak i na ich pozycję społeczno-ekonomiczną wynikającą z rodzaju wykonywanej pracy oraz zasad legalnego zatrudnienia.

Znamienną cechą obrazu demograficznego wielu wysoko rozwiniętych gospodarczo państw świata jest względnie liczna zbiorowość cudzoziemców. Ich obecność w strukturze demograficznej czy społeczno-ekonomicznej poszczególnych państw, związana jest nade wszystko z przemianami politycznymi i gospodarczymi, które dokonały się po II wojnie światowej. Swoistym pionierem powojennego rozwoju różnorodnych aspektów ludności cudzoziemskiej były kraje Europy Zachodniej, na czele z Niemcami. Stały się one głównym celem imigracji cudzoziemców, którzy głównie w ramach dwustronnych porozumień rządowych, szeroką falą napływali na chłonny, powojenny, europejski rynek pracy. Klasycznym przykładem rozwoju tego rodzaju procesu są wspomniane Niemcy, gdzie w latach 1960–2005 zbiorowość cudzoziemców wzrosła z 0,3 do 7,3 mln osób, reprezentując współcześnie 8,8% ogólnej liczby ludności kraju. Współczesna Japonia legitymuje się obecnością 2,01 mln zarejestrowanych cudzoziemców, stanowiących 1,6% ogółu ludności kraju. Biorąc pod uwagę zarówno ogólną liczbę obcokrajowców, jak i, czy przede wszystkim, wskaźnik ich udziału w ogólnej liczbie mieszkańców, Japonia wyraźnie odstaje w tym względzie także w porównaniu z innymi wysoko rozwiniętymi krajami Europy, jak Hiszpania (8,4%), Francja (6,0%) czy Wielka Brytania (5,1%) (tab. 1).

Tab. 1. Liczba cudzoziemców w Japonii oraz ich udział w ogólnej liczbie mieszkańców na tle wybranych wysoko rozwiniętych gospodarczo państwa świata (2005)

Kraj	Liczba cudzoziemców (w tys.)	Udział w ogólnej liczbie mieszkańców (w %)
JAPONIA	2 011,6	1,57
Niemcy	7 289,1	8,84
Francja	3 623,1	5,96
Hiszpania	3 371,4	8,35
Wielka Brytania	3 066,1	5,06
Włochy	2 402,2	4,13

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Japan Statistical Yearbook 2009* oraz *Eurostat. Population by Citizenship 2007*.

Rozwijane procesy globalizacji wyrażające się między innymi w rosnących międzynarodowych przepływach dóbr, kapitału oraz ludzi powodują, że także niezmienne etnocentryczna Japonia zmuszona zostanie do szerszego otwarcia się na napływ cudzoziemskiej siły roboczej. Historyczno-kulturowa przeszłość Japonii oraz silne dziedzictwo przeszłości w różnych sferach życia społeczno-ekonomicznego sprawiają, że stosunek obywateli tego kraju do żyjących w Japonii cudzoziemców, a w szerszym zakresie, osób pochodzących z zewnątrz (w tym japońskich emigrantów urodzonych poza Japonią), pozostaje ciągle nieżyczliwy czy wręcz niechętny. Towarzyszy temu dyskryminacyjne ustawodawstwo w stosunku do *gaijin*, utrudniające uzyskanie obywatelstwa przez kolejne pokolenia urodzonych na Wyspach Japońskich Koreańczyków, Chińczyków czy potomków japońskich emigrantów z Ameryki Południowej, którzy od 1980 r. rosnącą falą napływają z tego kontynentu do kraju przodków w poszukiwaniu pracy. Powszechnie podnoszonym przez *gaijin* świadectwem ich dyskryminacji jest obowiązek posiadania specjalnego dokumentu identyfikacyjnego wydawanego przez biuro imigracyjne, gdzie obok fotografii złożyć należy odcisk palca. Za nie mniej bolesny przykład dyskryminacji uznawany jest powszechnie obowiązek wśród decydujących się na naturalizację Koreańczyków, zmiany nazwiska na japońskie.

Na tym tle bardziej zrozumiałym okazuje się problem względnie niewielkiej liczby i niskiego strukturalnego udziału cudzoziemców w ogólnej liczbie ludności Japonii. Niezwykle ważnym w tym przedmiocie jest podkreślenie faktu względnej stagnacji liczby cudzoziemców w latach 1960–1975, na poziomie 600–800 tys. osób, stanowiących przeciętnie 0,63% ogółu mieszkańców (tab. 2). Okres ten znamionuje z punktu widzenia struktury geograficznej cudzoziemców bezwzględna dominacja Koreańczyków, reprezentujących ponad 85,0% ogółu obcokrajowców w Japonii (1975). Reprezentuje je głównie kolejne pokolenie urodzonych na Wyspach Japońskich Koreańczyków, których przodkowie to przymusowi przesiedleńcy lat 1910–1945 z Chosen czyli Korei, włączonej do Cesarstwa Japonii (głównie jako przymusowa siła robocza).

Tab. 2. Zmiany liczby, dynamiki wzrostu cudzoziemców i ludności ogółem oraz udziału obcokrajowców w ogólnej liczbie ludności Japonii w latach 1965–2005

Lata	Liczba cudzoziemców (w tys.)	Wskaźnik wzrostu cudzoziemców (w %)	Cudzoziemcy w ogólnej liczbie ludności kraju (w %)	Wskaźnik wzrostu ludności ogółem (w %)
1965	590,8	-	0,60	-
1970	600,6	1,7	0,58	5,5
1975	751,8	25,2	0,67	7,9
1980	782,9	4,1	0,67	4,6
1985	850,6	18,6	0,70	3,4
1990	1 075,3	26,4	0,87	2,1
1995	1 362,4	26,7	1,08	1,6
2000	1 686,4	23,8	1,33	1,1
2005	2 011,6	19,3	1,57	0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Japan Statistical Yearbook 1970, 2000, 2009*.

Dla współczesnego procesu wzrostu populacji obcokrajowców w tym kraju, jak też ewolucji ich struktury narodowościowej, przełomową okazała się ostatnia dekada XX w. Wówczas to w warunkach utrzymywanego do lat 90. XX w. bardzo restrykcyjnego ustawodawstwa imigracyjnego, nastąpił zasadniczy przełom. Polegał on w pierwszym rzędzie na rewizji w 1990 r. Prawa kontroli imigracji, za sprawą którego otwarte zostały szeroko granice kraju dla drugiego i trzeciego pokolenia japońskich imigrantów z Ameryki Południowej (głównie z Brazylii i Peru). Kilka lat później, w 1993 r. japoński rząd wprowadził w życie tzw. Program Szkolenia Technicznego Młodzieży, którego uczestnikami są cudzoziemscy uczniowie szkół zawodowych i studenci szkół technicznych. W ramach międzynarodowej pomocy technicznej i gospodarczej mogą oni zdobywać w Japonii wiedzę oraz podnosić kwalifikacje zawodowe, między innymi na zasadzie obligatoryjnych praktyk w różnego rodzaju przedsiębiorstwach i zakładach przemysłowych. Realizacja powyższego programu zapewnia w rzeczywistości japońskiej gospodarce od 40 do 50 tys. tanich robotników przemysłowych. Są nimi głównie Chińczycy, przy względnie wysokim udziale Indonezyjczyków i Filipińczyków.

Owocem wprowadzenia w życie powyższych aktów prawnych był nienotowany w powojennej historii Japonii wzrost liczby cudzoziemców w latach 1985–2005 niemal o 1,2 mln osób (z 850,6 tys. do 2011,6 tys. czyli o 136,4%). Skutkiem tego był wyraźny wzrost udziału obcokrajowców w ogólnym zaludnieniu kraju z 0,70% do 1,57%. Głównymi uczestnikami powyższych zmian byli Chińczycy, przybywający tu masowo w ramach dwustronnych porozumień dotyczących kształcenia młodzieży oraz ożywienia współpracy ekonomicznej, jako rezultat przyspieszonego tempa rozwoju chińskiej gospodarki. Ogromną rolę w procesie dynamicznego wzrostu obcokrajowców w Japonii odgrywają też imigranci japońskiego pochodzenia z Ameryki Południowej, głównie z Brazylii. Zwani potocz-

nie *nikkei burajiru-jin*, czyli japońskimi Brazylijczykami, przybywają jako nisko kwalifikowana, tania siła robocza, znajdująca zatrudnienie głównie w przemyśle i budownictwie. Jak już wspomniano, reprezentują oni trzecie pokolenie japońskich emigrantów do Brazylii z lat 1907–1940. Aby zrozumieć ten kierunek współczesnej imigracji cudzoziemców do Japonii, należy przytoczyć podstawowe fakty dotyczące historycznej emigracji Japończyków do Brazylii. Mająca swe źródło w przesłankach ekonomicznych, zapoczątkowana została na szerszą skalę w 1907 r. na mocy międzyrządowych porozumień. Jeszcze w tym samym roku uruchomiona została szeroka akcja propagandowa w Japonii, zachęcająca do emigracji całe rodziny. Głównym punktem docelowym japońskich emigrantów był stan Sao Paulo, gdzie znajdowali zatrudnienie niemal wyłącznie jako robotnicy rolni na plantacjach kawy i herbaty. Szacuje się, że w latach 1907–1940 wyemigrowało z Japonii do Brazylii około 190 tys. osób, przy czym kulminacyjna fala emigracji przypadła na lata 1924–1933. W powyższym okresie przybyło do Brazylii 110 tys. Japończyków, a kraj ten pozostawał wówczas głównym celem emigracji zarobkowej obywateli Nipponu. Tak więc współczesna gospodarka japońska czerpie z bogatych zasobów siły roboczej *nikkei burajiru-jin*, którzy, co ma ogromny walor użyteczny, w około 60,0% zachowali znajomość języka japońskiego.

Coraz szersze, choć nie bez oporów, otwieranie się Japonii na cudzoziemców związane jest silnie z rozwijanymi, niekorzystnymi z punktu widzenia gospodarczego, trendami rozwoju demograficznego. Na wzór innych wysoko rozwiniętych państw świata, Japonia notuje zdecydowane osłabienie tempa wzrostu ludności, które od drugiej dekady XXI w. (po 2010 r.) znaczone będzie realnym spadkiem liczby ludności. W latach 2005–2050 liczba ludności kraju zmniejszy się o ponad 20,0%, czemu towarzyszyć będzie spadek aż o 37,6% ludności w wieku produkcyjnym, czyli w przedziale 15–64 lat (spadek aż o 32,5 mln osób). Poza tym, w warunkach silnie zaawansowanego procesu starzenia się ludności, który przejawiał się będzie przede wszystkim dynamicznym wzrostem liczby i strukturalnym udziałem w ogólnej liczbie mieszkańców osób w wieku 65 i więcej lat (z 17,4% w 2000 r. do 35,7% w 2050), ogromnym wyzwaniem dla Japonii pozostanie utrzymanie płynności rozwoju gospodarczego oraz wypracowanie środków niezbędnych do zapewnienia rosnących wydatków na opiekę medyczną i świadczenia społeczne powiększającej się populacji w wieku poprodukcyjnym (tab. 3). W przypadku Japonii widmo deficytu siły roboczej jest szczególnie bliskie, między innymi dlatego, że przeciętny wiek emerytalny wynosi w tym kraju 62 lata.

Oznacza to zwiększenie liczby i strukturalnego udziału ludności w wieku poprodukcyjnym przeciętnie o 2–3 punkty procentowe (czyli do 22,0–23,0% w 2005 r. oraz 25,0% w 2010 r.). W powyższych okolicznościach sięganie do zasobów cudzoziemskiej siły roboczej staje się dla japońskiej gospodarki i etnocentrycznego społeczeństwa bardzo trudnym, choć niecierpiącym zwłoki przedsięwzięciem.

Tab. 3. Zmiany liczby ludności ogółem oraz w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym w Japonii w latach 2000–2050

Lata	Ludność ogółem (w mln)	Ludność w wieku 15–64 lat (w mln)	Udział osób w wieku 15–64 lat w ogólnej liczbie ludności (w %)	Udział osób w wieku 65 i więcej lat w ogólnej liczbie ludności (w %)
2000	126,9	86,4	68,1	17,4
2005	127,7	84,6	66,2	19,9
2010	127,5	81,7	64,1	22,5
2020	121,1	72,3	59,7	28,7
2050	100,5	53,9	53,6	35,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Population Statistics of Japan 2006*.

Przemawiają za tym jednocześnie z jednej strony zdecydowanie niższe w większości przypadków zarobki cudzoziemców w porównaniu z rodzimą siłą roboczą, gotowość podejmowania przez *gaijin* tzw. 3K prac: *kitsui* – trudne, *kitani* – brudne oraz *kiken* –niebezpieczne, a z drugiej zaś – odpowiedzialność za społeczno-ekonomiczny rozwój kraju.

Struktura narodowościowa cudzoziemców i jej przemiany

Kolonialna przeszłość Japonii związana z terytorialnymi podbojami w Azji, w tym głównie zajęcie w 1895 r. Tajwanu (Formozy), następnie aneksja w 1910 r. Korei (Chosen), a w 1931 r. Mandżurii (od 1932 pod japońską kontrolą jako Cesarstwo Mandżukuo, zamieszkiwane wówczas przez 28 mln Chińczyków, 1,1 mln Koreańczyków przesiedlonych z Chosen decyzją japońskiego rządu oraz około 600 tys. Japończyków), determinowała fakt, że tuż po przegranej II wojnie światowej, na Wyspach Japońskich zamieszkiwało około 2,5 mln cudzoziemców koreańskiego pochodzenia. Znaleźli się oni tu przede wszystkim jako przymusowi robotnicy zatrudnieni głównie w kopalniach i budownictwie; w ramach międzyrządowego porozumienia o repatriacji, wyemigrowali w większości w latach 1950–1960 do Korei Północnej. W rezultacie rzeczony repatriacji populacja cudzoziemców w Japonii spadła na początku lat 60. XX w. do około 600 tys., przy czym lwia ich część (około 80,0% ogólnej liczby cudzoziemców) stanowili właśnie Koreańczycy. Określani terminem *zai-Nichi Chosenjin* – Koreańczycy w Japonii, w kolejnym pokoleniu pozostają niezmiennie marginalizowaną społecznością cudzoziemców. Zwiastunem pewnych pozytywnych zmian w zakresie ich pozycji w strukturze społeczno-ekonomicznej Japonii była wydana w latach 80. XX w. ustawa przyznająca najdłużej zamieszkałej w Japonii ludności koreańskiej status tzw. specjalnego stałego rezydenta. Towarzysząca temu faktowi nowelizacja w 1984 r. Japońskiego prawa o narodowości, stworzyła dla tej kategorii Koreańczyków możliwość ubie-

gania się o japońskie obywatelstwo. W warunkach niezwykle restrykcyjnego do tego czasu ustawodawstwa regulującego prawa i obowiązki cudzoziemców, w tym prawa do naturalizacji, było to wręcz historyczne wydarzenie. W jego następstwie po raz pierwszy stworzona została możliwość naturalizacji licznej, jak na warunki etnocentrycznej Japonii, rzeszy cudzoziemców, legitymujących się głównie statusem „specjalnego stałego rezydenta”.

Wejście w życie przedmiotowych ustaw legło u podstaw systematycznego spadku liczby i strukturalnego udziału Koreańczyków w ogólnej populacji cudzoziemców. Stanowili oni jeszcze do połowy lat 80. XX w. ponad 80,0% ogólnej liczby cudzoziemców, by następnie odnotować od 1990 r. silny trend spadkowy, z poziomu 64,0% do 32,7% w 2000 r. Począwszy od lat 90. XX w. Koreańscy, jako jedyna grupa narodowościowa, zanotowali systematyczny spadek liczby i strukturalnego udziału wśród *gaijin*, głównie za sprawą uruchomionego procesu naturalizacji (średnio około 10 tys. osób rocznie). Mimo to pozostają oni niezmiennie najliczniejszą zbiorowością cudzoziemców w Japonii, liczącą 598,7 tys. osób, reprezentującą aktualnie (2005) 29,8% ogółu obcokrajowców (tab. 4). Analiza rozwijanego trendu naturalizacji Koreańczyków oraz równoległego, dynamicznego wzrostu populacji cudzoziemców narodowości chińskiej, którzy tylko w latach 1995–2005 odnotowali wzrost o 133,0% (z 223,0 tys. do 519,6 tys. osób) wskazuje, że w perspektywie 2010 r. Chińczycy staną się najliczniejszą zbiorowością wśród japońskich obcokrajowców – z udziałem rzędu 33,0%. Do końca lat 80. XX w. Chińczycy jako druga w rankingu grupa narodowościowa cudzoziemców w Japonii reprezentowali średnio 7,0% ogólnej liczby tej kategorii ludności.

Początek lat 90. XX w., któryznaczony jest przyspieszonym wzrostem gospodarczym Chin, spowodował wzrost obecności Chińczyków w Japonii. Pojawili się tu głównie w związku z napływem młodych ludzi pobierających naukę w japońskich szkołach – uczelniach, podnoszących kwalifikacje zawodowe w ramach różnych form doksztalcania i praktyk zawodowych, oraz pracowników chińskich firm prowadzących działalność biznesową na terenie Japonii.

Ci ostatni bardzo często są absolwentami japońskich uczelni, gdzie obok wykształcenia, posiadli też doskonałą znajomość języka japońskiego. Powyższa opinia znajduje potwierdzenie między innymi w fakcie, że w liczącej zbiorowości 125 tys. cudzoziemców kształcących się w Japonii, zdecydowaną większość (około 65,0%) ich ogólnej liczby stanowią właśnie Chińczycy (2006).

Rewizja w 1990 r. Prawa kontroli imigracji, za sprawą którego otwarte zostały szerokie możliwości imigracji kilku pokoleniom japońskich emigrantów zamieszkałych głównie w Ameryce Południowej, zapewniającego także legalne ich zatrudnienie praktycznie we wszystkich sektorach japońskiej gospodarki, zaowocowała napływem wysokiej fali przybyszów głównie z Brazylii oraz Peru. Głównymi uczestnikami tej fali imigracji pozostają Japończycy brazylijskiego pochodzenia (*nikkei burajiru-jin*), którzy do początku lat 90. XX w. stanowili najliczniejszą japońską diasporę.

Tab. 4. Zmiany liczby cudzoziemców w Japonii z uwzględnieniem regionu i kraju pochodzenia w latach 1975, 1985, 1995, 2005

Region/kraj	Liczba cudzoziemców (w tys.)			
	1975	1985	1995	2005
RAZEM	751,8	850,6	1 362,4	2 011,6
AZJA	706,8	789,7	1 039,2	1 484,0
Korea	647,2	683,3	666,4	598,7
Chiny	48,7	74,9	223,0	519,6
Filipiny	3,0	12,3	74,3	187,3
Tajlandia	1,0	2,6	16,0	37,7
Wietnam	1,0	4,1	9,1	28,9
Indonezja	1,1	1,7	7,0	25,1
Indie	1,7	2,5	5,5	17,0
AMERYKA PN	24,0	32,2	52,7	65,0
USA	22,0	29,0	43,2	49,4
Kanada	1,5	2,4	7,2	12,0
AMERYKA PD	2,3	3,6	221,9	376,4
Brazylia	1,4	2,0	176,5	302,1
Peru	0,3	0,5	36,3	57,7
EUROPA	14,5	19,5	33,3	58,4
Wlk. Brytania	4,1	6,8	12,5	17,5
Francja	1,5	2,4	3,8	7,4
Rosja	0,3	0,3	2,2	7,1
Niemcy	2,7	3,1	4,0	5,4
AUSTRALAZJA	1,2	2,5	8,4	15,6
Australia	0,9	1,8	6,0	11,3
AFRYKA	0,4	1,1	5,2	10,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Japan Statistical Yearbook 2000, 2009*.

Ustawowo regulowana możliwość przyjazdu do pracy w Japonii wraz ze wszystkimi członkami rodziny sprawiła, że zbiorowość *nikkei burajiru-jin* wzrosła gwałtownie z 2 tys. osób w 1985 r. do 302,1 tys. w 2005 r. (przyrost aż o 1 5005%). Znajdują głównie zatrudnienie w przemyśle samochodowym oraz elektromaszynowym i elektrotechnicznym i stanowią współcześnie trzecią pod względem liczby zbiorowość cudzoziemców w Japonii, z udziałem rzędu 15,0%. Względnie wysoka pozycja przypada także w udziale Filipińczykom (9,3% ogółu cudzoziemców), podejmujących głównie nisko płatne, często tzw. brudne i niebezpieczne prace (tab. 5).

Dla narodowościowej struktury cudzoziemców w Japonii charakterystyczna jest powszechna obecność osób pochodzących z krajów o najwyższym poziomie rozwoju gospodarczego. Przeważają wśród nich obywatele Stanów Zjednoczonych Ameryki (49,4 tys. – 2,5% ogółu obcokrajowców), Wielkiej Brytanii (17,5 tys. – 0,9%), Kanady (12,0 tys. – 0,6%), Australii (11,3 tys. – 0,6%) oraz Francji (7,4 tys. – 0,4%). Ich obecność jest pochodną szerokiej współpracy gospodarczej

Japonii ze światem zachodnim, którego przedstawiciele na Wyspach Japońskich stanowią istotne ogniwo światowego systemu ekonomicznego. Nakłada się na to także całkiem liczna obecność reprezentantów świata polityki, nauki, kultury oraz sztuki.

Tab. 5. Zmiany liczby głównych grup cudzoziemców w Japonii w latach 1975–2005

Lata	Cudzoziemcy według kraju pochodzenia (w tys.)					
	Korea	Chiny	Brazylia	Filipiny	Peru	USA
1975	647,2	48,7	1,4	3,0	0,3	22,0
1980	664,5	52,9	1,5	5,5	0,3	22,4
1985	683,3	74,9	2,0	12,3	0,5	29,0
1990	687,9	150,3	56,4	49,1	10,3	38,4
1995	666,4	223,0	176,5	74,3	36,3	43,2
2000	635,3	335,6	254,4	144,9	46,2	44,9
2005	598,7	519,6	302,1	187,3	57,7	49,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Japan Statistical Yearbook 2000 i 2009*.

Zaprezentowane tu w zarysie czynniki historyczne, polityczne i demograficzno-społeczne wpłynęły zarówno na liczbę, jak i specyficzną strukturę narodowościową obcokrajowców w Japonii (tab. 6). Pozwalają one także wnioskować, że w warunkach rozwijanego procesu globalizacji świata oraz uruchomienia niekorzystnych z punktu widzenia rozwoju gospodarczego, trendów demograficznych, zrodzona zostanie bezwarunkowa potrzeba zarówno weryfikacji polityki imigracyjnej państwa, jak i ustawodawstwa dotyczącego statusu cudzoziemca, możliwości i zasad naturalizacji oraz warunków zatrudniania i wynagradzania.

Tab. 6. Ranking wielkościowy obcokrajowców w Japonii według kraju pochodzenia z uwzględnieniem ich udziału w ogólnej liczbie cudzoziemców w 1975 i 2005 r.

Miejsce	1975		Ranking	2005		% zmian 1975/2005
	Kraj pochodzenia	% ogółu		Kraj pochodzenia	% ogółu	
1	Korea	86,1	1	Korea	29,8	- 7,5
2	Chiny	6,5	2	Chiny	25,8	966,2
3	USA	2,9	3	Brazylia	15,0	21 203,2
4	Wlk. Brytania	0,5	4	Filipiny	9,3	6 070,0
5	Filipiny	0,4	5	Peru	2,9	18 642,9
6	Niemcy	0,4	6	USA	2,5	124,7
7	Indie	0,2	7	Tajlandia	1,9	3 504,5
8	Kanada	0,2	8	Wietnam	1,4	2 679,3
9	Francja	0,2	9	Indonezja	1,2	2 142,8
10	Brazylia	0,2	10	Wlk. Brytania	0,9	331,8

Źródło: opracowanie własne.

Globalne trendy rozwoju demograficznego świata, wskazujące jednoznacznie, że wysoko rozwinięte gospodarczo kraje coraz silniej odczuwać będą deficyt rodzimej siły roboczej oraz silnie dotknięte zostaną zaawansowanym procesem demograficznej starości, wymuszą na Japonii zasadnicze zmiany ustaw imigracyjnych. Powinny one być między innymi bliskie standardom państw zachodnich, szczególnie tych o bogatych doświadczeniach obecności w ich demograficzno-społecznych i ekonomicznych strukturach cudzoziemców. Japonia stoi zatem przed wielkim wyzwaniem, któremu obecnie stawiają czoła państwa Unii Europejskiej, w których cudzoziemcy reprezentują 6,0% ogółu ludności, a cudzoziemska siła robocza stanowi integralny element systemu gospodarczego oraz wchodzących w jego skład poszczególnych państw. Problem ten jest coraz częściej przedmiotem żywej dyskusji japońskich polityków, ekonomistów i demografów, w ramach której powszechnie sięga się do doświadczeń krajów Zachodniej Europy. Na gruncie japońskim problem cudzoziemców jest nad wyraz złożony i skomplikowany, za sprawą wielokrotnie już tutaj podkreślanego etnocentryzmu. Wydaje się więc, że w tej sferze japońskiej rzeczywistości musi nastąpić zasadnicze przewartościowanie dotychczasowego znaczenia słowa *gaijin* na takie, które oznaczać będzie przyszła – partnera.

Bibliografia

- Chung Dae-Kyun, *Japan's Korea Community in Transition*, „Japan Echo” 2003, No. 4, s. 30–33.
Chung Dae-Kyun, *Zai-Nichi Koreans: Overcoming the Naturalization Taboo*, „Japan Echo” 2008, No. 8, s. 38–42.
Eurostat. Population by Citizenship 2007, epp.eurostat.ec.europa.eu.
Japan Statistical Yearbook [roczniki:] 2000; 2009, Statistics Bureau, Management and Coordination Agency, Government of Japan, Tokyo 1999 i 2009.
Kashiwazaki Ch., *Japan's Resilient Demand for Foreign Workers*, Migration Information Source 2002, www.migrationinformation.org.
Kuwahara Y., *Migrant Workers in the Post-War History of Japan*, „Japan Labour Review” 2005, Vol. 2, No. 4, s. 25–47.
Mydel R., *Japonia*, Warszawa 1983.
Mydel R., *Demograficzne problemy Unii Europejskiej: 2000–2050*, Kraków 2004.
Population Statistics of Japan 2006, National Institute of Population and Social Security Research, Tokyo 2006.
Statistics on Foreign Residents 2006, Immigration Bureau, The Ministry of Justice, Tokyo 2006.
Tezuka K., *Foreign Workers in Japan: Reality and Challenges*, „Japan Labour Review” 2005, Vol. 2, No. 4, s. 48–72.
Zischka A., *Japonia*, Warszawa 1936.